

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและการเติบโตของภาคการผลิตเพื่อการส่งออก อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยอยู่ในระดับที่สูงในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) การขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ในระดับร้อยละ 10-11 ซึ่งอยู่ในระดับที่สูงสุดในโลก อย่างไรก็ตาม ทิศทางและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจไทยใน 4 ทศวรรษที่ผ่านมาแม้ว่าจะบรรลุเป้าหมายของความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างที่คาดหวังกันก็ตาม แต่ในอีกด้านหนึ่งท่ามกลางภาพของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเรากลับพบว่าประเทศไทยกลับต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่รุนแรงอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มชน และภูมิภาคต่าง ๆ การมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งในทางวัตถุ ได้ทำให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นจากการเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาสในสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทยเริ่มเลือนหายไปพร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น (กุลลณี มุทธาลิน และปิยะศิริ เรื่องศรีมัน. 2542 : 472)

จากสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ตั้งแต่ปี 2540 ส่งผลกระทบให้สังคมไทยต้องมีการปรับตัวลดการค่าใช้จ่ายและการบริโภคที่ไม่จำเป็น พร้อมทั้งแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อเผชิญสภาวะวิกฤตดังกล่าว แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” หรือ “เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เริ่มเป็น “กระแส” ทั่วในสังคมไทยเป็นครั้งแรก เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสังคมไทย แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองคือ ยอมรับ สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนชาวบ้านที่มีระดับการผลิตเพื่อพอกำพอกิน ไปสู่ระดับการแลกเปลี่ยนให้เจ้าของทุน และหรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง รัฐบาลเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนทางด้านเงินทุน ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในการบริหารจัดการ การสนับสนุน

การทำวิจัยเพื่อพัฒนาผลผลิตและเทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้ธุรกิจชุมชนมีอนาคต (กุลณี มุทธาลิน และปิยะสิริ เรื่องศรีมัน. 2542 : 521)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 80 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 124) ในขณะเดียวกันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดให้มีการพัฒนาเพื่อสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ เป็นการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง โดยอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคในสังคมโดย 1) พัฒนากระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเกิดเป็นพลังของคนในชุมชน ให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นรากฐานที่มั่นคงทางสังคม 2) พัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ตามศักยภาพและความพร้อมอย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม และความต้องการของคนในสังคม โดยสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชน ให้เกิดเทคโนโลยีที่สามารถปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตในสาขาต่าง ๆ และใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของเมืองและชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้โดยสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนประสานชุมชน ระดมการมีส่วนร่วมดำเนินการ รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนระดับฐานรากอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด แหล่งเงินทุนหมุนเวียน โดยเน้นการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีการเชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมการระดมทุนในชุมชน โดยจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน เพื่อสร้างวินัยในการออมและเป็นองค์กรทางการเงิน สร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มสหกรณ์เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 52-54)

รัฐบาลได้เห็นปัญหาของประเทศว่าช่องทางสร้างรายได้ของประชาชน และของประเทศในภาพรวมลดลง ภาระหนี้สินทั้งระดับครัวเรือนและระดับชาติเพิ่มมากขึ้น สงครามที่

รัฐบาลกำลังเผชิญอยู่ คือความยากจนของประชาชนในชาติ ซึ่งเป็นความยากจนทั้งด้านรายได้ โอกาส และความคิด ความรู้ แต่ด้วยความเชื่อมั่นว่า ศักยภาพของสังคมไทยยังมี และสามารถพัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ จึงหาทางที่จะสร้างรายได้ให้กับประชาชน และประเทศชาติ โดยมีหลักคิดที่จะทำให้ทรัพย์สินที่มีอยู่ และได้ลงทุนไปแล้ว เป็นทุนในการสร้างรายได้ให้กับประชาชนและประเทศชาติต่อไป ทั้งนี้เห็นว่าแนวทางการปฏิบัติการแก้ไขปัญหานี้สินไม่ไขว่แก้ไขได้ด้วยการใช้หนี้เพียงอย่างเดียว แต่สามารถแก้ไขได้โดยทำให้เห็นว่า สินทรัพย์ที่มีอยู่นั้นมีราคา และสามารถทำให้เกิดมูลค่าขึ้นมาได้ เพราะหากมุ่งแต่จะหาเงินมาชำระหนี้เท่านั้น สุดท้ายก็ไม่มีเงินลงทุน ต้องกลับไปเป็นหนี้ใหม่อีกเพื่อนำเงินมาลงทุน ซึ่งเป็นการแก้ด้วยการเปลี่ยนมุมมองของคนในสังคมเสียใหม่ให้หันมามองสิ่งที่ตนเองมีอยู่นั้นคือ สินทรัพย์ที่มีราคาสามารถนำมาใช้เพิ่มรายได้ให้กับคนได้ หากรู้จักจัดการกับสินทรัพย์นั้น อย่างชาญฉลาด (กรมการพัฒนาชุมชน. 2545 : 1)

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสินทรัพย์ คนและชุมชนให้มีคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการเสริมสร้าง โครงข่ายการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่คนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเรียนรู้ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชนให้สามารถจัดการและบูรณาการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน เกิดเพื่อนภาควิชาความร่วมมือและอาสาสมัครทำงานร่วมกันด้วยความเบิกบานยินดี เช่น กลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาบ้านอ้อยและเครือข่าย จังหวัด ชัยนาท (สุวิทย์ จำปา และคณะทีมวิจัย. 2546 : 22-23)

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีกลุ่มขอขึ้นจดทะเบียนและ ได้รับอนุมัติเลขทะเบียนแล้ว จำนวน 781 แห่ง รอการอนุมัติอีก 6 แห่ง มีกลุ่มที่ได้รับ ความช่วยเหลือจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัด มหาสารคามให้การสนับสนุนสินเชื่อแก่กลุ่มดำเนินการแล้ว จำนวน 57 แห่ง วงเงินที่ให้การสนับสนุน 19,029,291 บาท สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดได้ทำการประเมินผลกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ก่อนที่จะ พิจารณาให้ความช่วยเหลือ ส่วนสำนักงานเกษตรจังหวัดในฐานะสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน นอกจากจะประชาสัมพันธ์การจดทะเบียนวิสาหกิจ ชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแล้ว ยังกำชับให้นายทะเบียนออกติดตามและให้คำแนะนำ การจัดทำแผนการดำเนินงานกิจกรรม เพื่อเป็นข้อมูลในการประสานงานกับแหล่งทุนที่จะให้ความ ช่วยเหลือและให้การสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชนตามแผนความต้องการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

จังหวัดมหาสารคาม มีการดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อการผลิตและกิจกรรมเครือข่ายได้อย่างประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้ดีขึ้น (สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม. 2549 : 1)

จากรายงานความคืบหน้างานวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นอำเภอที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการยื่นจดทะเบียน และได้รับการอนุมัติเลขทะเบียนแล้ว จำนวน 52 แห่ง และมีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 1,314 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม. 2549 : 1-4) แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น และเกษตรกรที่เข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแต่ละคนมีความคาดหวังเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในมุมมอง หรือแนวคิดมากมายด้วยเหตุผลที่ข้อมจะแตกต่างกันไปตามปัจจัยสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล เช่น ปัจจัยทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำผลการค้นพบไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษา และรายได้
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

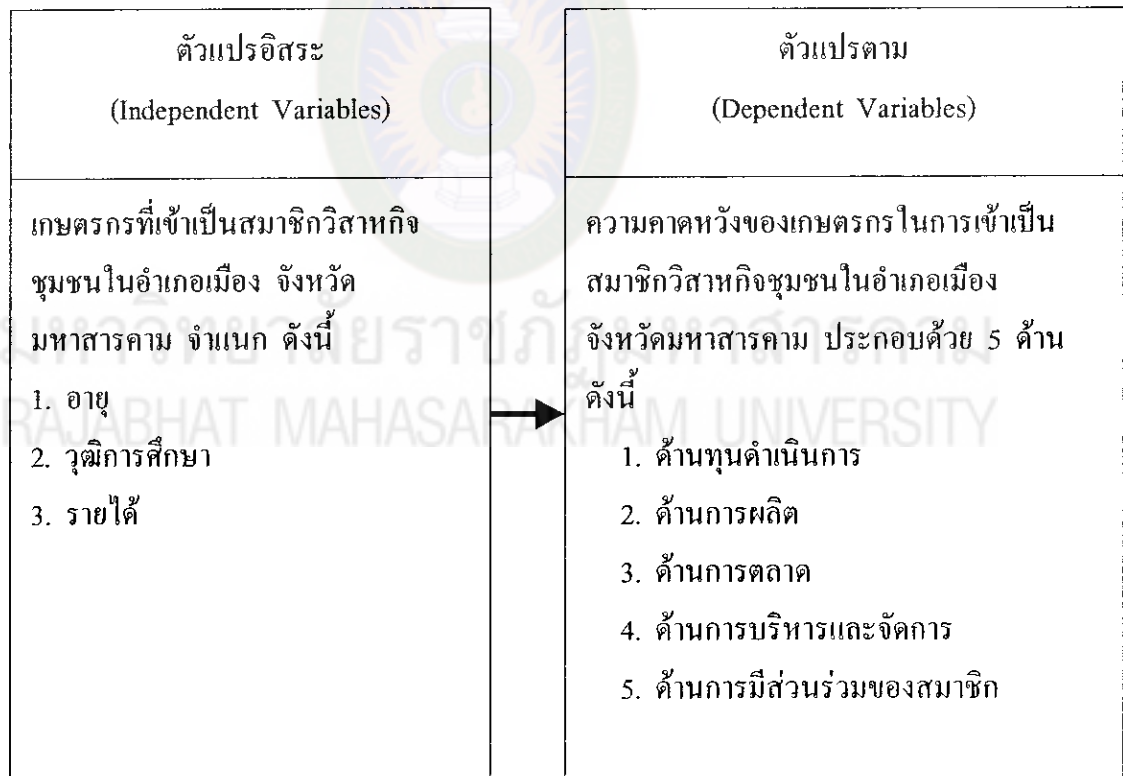
สมมติฐานการวิจัย

เกษตรกรที่มีอายุ วุฒิการศึกษา และรายได้ แตกต่างกัน มีความคาดหวังในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้กรอบแนวคิดของ ดนัย เทียนพูน (2542 : 33) ธวัชชัย หินธารว (2542 : บทคัดย่อ) และ วีระวัชร ภูระวีระ (2548 : บทคัดย่อ) ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านทุนดำเนินการ
2. ด้านการผลิต
3. ด้านการตลาด
4. ด้านการบริหารและจัดการ
5. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ ได้แก่ วิชาทกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 52 แห่ง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกวิชาทกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,314 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกวิชาทกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวนทั้งสิ้น 307 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโร ยามานะ (Taro Yamane) และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าเป็นสมาชิกวิชาทกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำแนกดังนี้

3.1.1 อายุ จำแนกเป็น

- 1) ต่ำกว่า 40 ปี
- 2) 40-50 ปี

3) 51 ปีขึ้นไป

3.1.2 วุฒิการศึกษา จำแนกเป็น

- 1) ประถมศึกษา
- 2) มัธยมศึกษาตอนต้น
- 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.
- 4) ปวส. / อนุปริญญาขึ้นไป

3.1.3 รายได้ จำแนกเป็น

- 1) ไม่เกิน 10,000 บาท
- 2) 10,001-20,000 บาท
- 3) 20,001 บาทขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคาดหวังของเกษตรกร ในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย

- 3.2.1 ด้านทุนดำเนินการ
- 3.2.2 ด้านการผลิต
- 3.2.3 ด้านการตลาด
- 3.2.4 ด้านการบริหารและจัดการ
- 3.2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง วิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. สมาชิกวิสาหกิจชุมชน หมายถึง สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. ความคาดหวังของเกษตรกร หมายถึง ความต้องการได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ของเกษตรกรที่เข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ใน 5 ด้าน คือ

3.1 ด้านทุนดำเนินการ หมายถึง สิทธิประโยชน์และเงินลงทุนของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ เช่น เงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต งบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร งบประมาณสนับสนุนจากโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ เงินทุนหมุนเวียนจากกรมการพัฒนาชุมชน

3.2 ด้านการผลิต หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้เกิดสินค้าหรือบริการขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ เช่น การควบคุมเครื่องจักร การควบคุมวัสดุในการผลิต วิธีการผลิต การควบคุมการผลิต

3.3 ด้านการตลาด หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ทางธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อให้สินค้าและบริการไปสู่ผู้บริโภค หรือผู้ใช้บริการนั้น ๆ โดยได้รับความพอใจและบรรลุวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน เช่น การซื้อขาย การขนส่ง การจัดเก็บสินค้า การส่งเสริมการขาย การติดต่อแหล่งขายสินค้า

3.4 ด้านการบริหารและจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือกระบวนการของวิสาหกิจชุมชนในการร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ

3.5 ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ร่วมคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ร่วมปรึกษาหารือเรื่องราคา ร่วมพิจารณาระยะเวลาในการผลิต ร่วมในการควบคุมมาตรฐาน

4. เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและวางแผนปรับปรุงเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับอุดมการณ์และความคาดหวังของเกษตรกรต่อไป

2. เป็นประโยชน์ในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน วางแผนปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ